

Kiállítási enteriőr Kelemen Zénó, Konok Tamás és Ilona Keserü Ilona munkáival

P. Szabó Ernő

„tessék csak bátran vitatkozni”

(Itt és most – Nemzeti Szalon a Múcsarnokban)

Voltak jó és rossz képek. Egyszer talán én is itt leszek – írta a szalon-kiállítás vendégkönyvébe az egyik, gyaníthatóan fiatal látogató, aki a névtelenséget választotta, noha névvel ellátva, akár Ady-féle tömör kritikaként is megállná helyét a szöveg. Akárcsak a másik, amely alatt név is olvasható: Tanultunk belőle! Rozika. S hogy mit tanultunk? Elsősorban talán azt, hogy hogyan teheti a jó rendezés emészthetővé azt, ami egyrészt a művek mennyisége, másrészt az előzmények – a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége és a Múcsarnok vezetői majd egy évig tartó vitája egy esetleges millicentenáriumi tárlat fölött – miatt sokak számára eleve fogyaszthatatlannak ígérkezett.

A főnti mondatokból nyilván az is kiderül, hogy a fiatal látogatók nem a 2015-ös Nemzeti Szalon vendégkönyvébe írtak, hanem a majd két évtizeddel korábban, 1997-ben megrendezett Nemzeti Szalonéba. Mindezek után pedig természetesen az is világossá válik, hogy – bár erről az ideai kiállítás megnyitása előtt nem sok szó esett – szalon-ügyben nemcsak régmúlt évszázadok kiállításairól vagy a mintegy százhusz éve alapított Nemzeti Szalon egyesületről és annak sokirányú tevékenységéről beszélhetünk előzményként, hanem egészen közeli tapasztalatokról is. Kár, hogy ezekről nem esett szó, mert akkor a 2015-ös, sokat támadott, vitatott, színvonalában végül vállalható, a kedé-

lyeket mégsem igazán megnyugtató Nemzeti Szalon szakmailag egyértelműbb feleletet adhatott volna a kiállítás előkészítése során felmerült kérdésekre.

Hogy szalonra, mármint szalonkiállításokra szükség van, annak gondolata valamikor a XVII. század első felében vetődött föl, amikor a képzőművészet, vagy annak legalább egy része kilépett a hagyományos céhes keretek közül, s az alkotók immár nem a tradicionális keretek között dolgozó mesterekként, hanem egyéni teljesítményükre büszke, műveikre széles körű publikum figyelmét irányítani akaró művészként jelentek meg. A szalon, amelyet az első sikertelen kísérletek után végül a Francia Akadémia vett védőszárnyai alá, s amelyet hosszú ideig a Louvre-ban rendeztek meg, a széles körű elismertséget, és ami nem kevésbé fontos, komoly fizetőképes keresletet biztosított a kiállítók számára, nem véletlen, hogy még a XIX. század végén is a nagy újítók, például Cézanne számára is a legfontosabb célok közé tartozott a szalon tárlatára való bejutás. Aki nem állított ki ezen a nevezetes fórumon, a jó társaság nagy része számára nem létezett – az már más kérdés, hogy az igazán értők számára egyre inkább a szalonról való távollét jelentette egy-egy alkotó rangját.

Ahogy Európában, a XIX. század második felében Magyarországon is a figyelem középpontjába kerültek a szalonkiállítások, főként azután, hogy felépült a Múcsarnok, amelynek homlokzatán „A magyar képzőművészetnek” felirat olvasható. 1894. március 12-én, a millenniumra való készülődés lázában, Nemzeti Szalon néven képzőművészek és műpártolók egyesületet is alapítottak Budapesten, kiállítások, zenés, irodalmi rendezvények megszervezésére, egyfajta klub, kaszinó működtetésére. A Nemzeti Szalon 973 rendes taggal, 14 alapító taggal alakult meg, elnökének Zichy Jenő gróftól választották, alelnökei a kor neves festői voltak: Vastagh György és Margitay Tihamér. Ernst Lajos műgyűjtő, mecénás már 1894-ben alapítója, majd 1901-1909-ben ügyvezető igazgatója volt a Nemzeti Szalonnak. A szalont azzal a céllal hozták létre, „hogy a magyar képzőművészet erkölcsi, anyagi és kulturális érdekeinek fölkarolását, a testületi szellem fejlődését előmozdítsa, a művészek és a közönség közti érintkezést élénkebbé tegye”. Az első kiállításokat nem fogadta ugyan túl nagy érdeklődés, de később számos jelentős életmű-kiállítást rendeztek itt, például Szinyei Merse Pál, Zichy Mihály, Madarász Viktor, Vaszary János műveiből, 1911-ben és 1912-ben a szalonban rendezték meg a Nyolcak két tárlatát, itt volt a Gauguin és a francia impresszionisták című nagy hatású kiállítás 1907-ben, valamint itt mutatkoztak be az olasz futuristák 1912-ben. A kiállítócsarnok 1907-től az Erzsébet téren volt, az eredetileg Hauszmann Alajos tervezte Kioszk épületéből alakították ki 1906-ban, Vágó József és Vágó László tervei alapján, s egészen a hatvanas évek elejéig működött, amikor a háborús sérülésekre hivatkozva lebontották.

A szalon kiállítás-politikája meglehetősen eklektikus volt, sem stílusban, sem tartalomban nem volt egységes, jellemző volt egyfajta harc is a művészeti irányzatok között, a kiállítás lehetőségéért, a múcsarnoki kiállítók igyekeztek kiszorítani a szalonból a leghaladóbb törekvéseket. Az 1957-es Tavaszi tárlat, amelyet itt rendeztek, a többi között az addig háttérbe szorított alkotók, például Kassák Lajos és a tiltott Európai Iskola művészei munkáinak

Szurcsik József:
Alatt-valók

prezentálásával azt ígérte, hogy a nevükben ugyan már nem szalon-, de lényegüket tekintve mégiscsak szalonkiállítások a magyar művészet legszélesebb spektrumát mutatják majd be, de a hatvanas évek „nemzeti” kiállításai, amelyeket az 1953-ban a Nemzeti Szalont is bekebelező Műcsarnokban rendeztek, ennek az ellenkezőjéről tettek tanúságot, világosan megmutatták azokat a hangsúlyokat, amelyeket a kultúrpolitika kialakított.

Nem volt egyszerű tehát a helyzet a kilencvenes években, amikor egyszerre merült fel a művész-társadalom számos tagjában a képzőművészeti élet decentralizálása szükségességének a gondolata, és a sokak számára a széles nyilvánosság előtti bemutatkozás lehetőségét biztosító szalonkiállítások újraindításának a vágya. A Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége és a Műcsarnok vezetői közötti majd egy évig tartó vita után a Nemzeti Szalon két rendezője – D. Udvardy Ildikó és Orosz Péter, a tárlatnak helyet adó Műcsarnok munkatársai – mintegy félezer művet helyeztek el a termekben, úgy, hogy a lehetőségekhez képest kiemeljék az anyagban rejlő értékeket, s egy-egy hangsúly elhelyezésével ott is csökkentették a néző hiányérzetét, ahol közepes vagy gyöngébb művek határozzák meg az összképet. A középső terem sor bejáratánál kapott például helyet Gyarmathy Tihamér nagydíjas festménye, a *Termékenység*, s mellette néhány, a festmények meglehetősen gyöngé átlagából kiemelkedő alkotás. Külön termet szenteltek a szemléletileg joggal meghaladottnak tekinthető, de a közönség egy része szemében ma is népszerű műveknek, a szoborcarnokot pedig egyféle „stípluralizmus” jegyében rendezték be. Sajnos, túlságosan kevés izgalmas mű szerepelt a tárlaton ahhoz, hogy feloldódjon az ellentmondás, amely szerint a közönség szereti, szívesen látogatja az ilyen típusú kiállításokat, amelyeken el tud csemegézni – csak éppen nem azokat az értékeket látja, amelyek a kortárs magyar művészetet valóban jellemzik. 1997-ben a szalonkiállítás a Keserű Katalin által 1994-ben tudományos alapon rendezett, alapos katalógussal kísért tárlat – 80-as évek – képzőművészet – mintegy százötven résztvevője közül mindössze tizennégy művész művei szerepeltek, ami több mint elgondolkodtató. Kérdés: ha a kortárs magyar művészet élvonalához, illetve a legtehetségesebb fiatalok közé – s fontos megjegyezni: nem

egyetlen művészcsoporthoz – tartozó művészek szinte teljes mértékben távolmaradtak a Magyar Szalonról, akkor a hosszú harc után létrejött tárlat – tisztelet a néhány tucat kiváló műnek – másod-, harmadvonalhoz tartozó munkái hogyan tükrözhetik hitelesen a kortárs magyar művészet színvonalát, immanens értékeit? Márpedig mélyen egyetérthetünk a katalógus előszavát író Wehner Tiborral: a kortárs magyar művészet helyzetének meghatározásához csak úgy kezdhetünk hozzá, ha újra az válik legfontosabbá, amikről a kisszerű harcok, csoportérdekek érvényesítése közben alig esik szó: az esztétikai érték.

Az is lehet, hogy azoknak volt igazuk, akik kevésnek találták az időt a Szalon méltó előkészítésére, s későbbi megrendezése mellett érveltek. Ez a szalon – sajnos – nem az a Szalon – írtam az akkori kiállításról, s mindezek után aligha meglepő, hogy másfél évtizeddel később meglehetősen kíváncsisággal vártam, mi történik szalon-ügyben a 2010-es években. Az előkészületek valóban másfél évtizeddel az 1997-es Nemzeti Szalon után elkezdődtek, mégpedig a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete kezdeményezésére, amely igazi társadalmi ügyként fogta fel egy szalonkiállítás megrendezését, olyannyira, hogy az Olof Palme Házban rendezett előkészítő értekezletre több mint kéttucatnyi múzeum- illetve galéria vezetőt hívtak meg Budapestről és a vidéki városokból. Az elképzelésük ugyanis az volt, hogy a szalont a fővárosban és vidéken húsz-harminc intézményben egyszerre rendezik meg, hogy a mintegy háromezer főre tehető kortárs magyar képzőművész-társadalom minél nagyobb része nyilvánosságot kapjon az egymáshoz lazán kötődő kiállításokon.

A gondolat kiváló volt, mert így egyszerre lehetett volna biztosítani a bemutatkozást olyanok számára is, akik egyébként viszonylag ritkán állítanak ki, s azt, hogy a kiemelt tárlatokon a legjelentősebb értékek kerüljenek a középpontba. Csakhogy a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületét csakhamar „bedarálta” az Igazságügyi Minisztérium társadalmi egyesületeket átszervező, megszüntető akciója, s ma már pusztán a léteért küzd (a többi között éppen a létezését igazoló pseudo szalon-tárlatok szervezésével). A szalon megszervezésének a gondolata azonban nem aludt el, csak átalakult: az immár Nemzeti Szalon megvalósítását tervező Magyar Művészeti Akadémia lemondott a széleskörű intézményi összefogásról, és egyetlen kiállítóhelyre, az időközben kezelésébe került Múcsarnokra szűkítette le a helyszínt. Ezzel természetesen újabb vitákat generált, hiszen a termék

Kiállítási
interiőr

befogadóképessége véges, így klasszikus értelemben vett szalonkiállítás helyett csak olyan megrendezésére lehetett gondolni, amelyben így vagy úgy, de a kiállítani szándékozókhoz képest (márpedig a klasszikus szalonban minden mű falra kerül egy bizonyos színvonal fölött) erősen szelektált anyag kerül a közönség elé. Lehetett volna zsűri által válogatott, szelektált anyagot is bemutatni, hiszen a szalon-gondolatba a zsűri is belefér, a döntés értelmében azonban úgynevezett kurátori kiállításra került sor 2015. április 25.-július 19. között a Múcsarnok összes termeiben. Az anyagot N. Mészáros Júlia művészettörténész válogatta, illetve ő volt az, aki a kiállítókat meghívta a kiállításra (s persze neki jutott az a hálátlan szerep is, hogy a kiélezett politikai, művészetpolitikai helyzet miatt távolmaradó művészek visszautasító válaszait tudomásul vegye).

A meglehetősen ellentmondásos helyzetben létrehozott kiállítás színvonala végül is nem okozott csalódást, a kurátor szívós munkája, a rendezés leleményeinek sora élvezetes, érdekes tárlat létrejöttét eredményezte. Noha számos élvonalbeli művész visszautasította a szereplés lehetőségét, mások a kurátori ízlés miatt nem jutottak nyilvánosság elé, az, ami a Múcsarnok termeiben megjelent, kevés kivétellel, valóban méltó módon reprezentálta a kortárs magyar művészetet, pontosabban annak elmúlt tíz évét, mert N. Mészáros néhány elhunyt alkotó, a többi között Hantai Simon munkáit is bemutatta. A hiányokért kárpótlást nyújtott az a tény, hogy számos tehetséges fiatal, valamint a határon túl dolgozó alkotó művei is a figyelem középpontjába kerültek, s különösen a magyar szobrászat eredményei jelentek meg látványosan. Összesen 208 képzőművész 460 alkotása került közönség elé, a kiállításához tartozó Tár.hely elnevezésű nyílt begyűjtéses netes mustrán pedig a weboldalra több mint hétszáz alkotó töltötte fel életrajzát és digitális képanyagát. Kár, hogy a kiállítás alatt számos technikai probléma adódott, így nehéz volt az adatbázis használata, s hogy a jövőben mennyire lesz érdemes a figyelemre, azt pedig az dönti el, hogy a hétszáz mellé felkerül-e a hiányzó több mint kétezer művész anyaga. A képzőművészeti szalonhoz, a tavalyi, hasonló módon kurátori tárlatként megrendezett építészeti szalonhoz, gazdag kísérőprogramok járultak, szakmai konferencia, művész-közönségtalálkozó, művész-kurátor találkozó, Helyek és képek címmel pedig társművészeti sorozatot szerveztek, amely betekintést nyújtott a vidéki és határon túli kulturális centrumok alkotóműhelyeinek működésébe is.

A tárlathoz kötődve reprezentatív katalógus jelent meg, s immár hagyományosan, weboldal is készül, amely szeptembertől lesz aktív és bárki számára elérhető. Úgy tűnik, a közönség méltányolta a szervezők erőfeszítéseit, mert a képzőművészeti szalon, megdöntve a már akkor is csúcsot döntő építészeti szalon látogatószámát, több mint 25 ezer látogatót vonzott, s előlegezi a jövőre tervezett fotó- és médiaművészeti szalon közönségsikerét is. Ami pedig a szakmát illeti, nos, érdemes lenne igazi, elmélyült eszmecsere módját adó szakmai fórumokat szervezni a képzőművészeti szalon tanulságairól, a szalonkiállítások jövőjéről, de akár még a nevééről is, hiszen a szalon-fogalom és az, ami e fogalom alatt megjelent, nem igazán fedi egymást pontosan, ahogyan a szalon és a nemzeti kifejezés is meglehetősen érdekesen társul egymás mellé. Mindenesetre ez az az eset, amikor bizvást elmondható: tessék csak bátran vitatkozni, van miről!